

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ КЛУБНОГО ТИПУ НА СЕЛІ ПЕРІОДУ «ВІДЛИГИ» (НА ПРИКЛАДІ СЕЛА ЛОСИНІВКА)

Висвітлено питання основних методів, форм та напрямків функціонування закладів клубного типу в сільській місцевості за часів лібералізації суспільно-політичного життя УРСР (1953–1964 рр.) на прикладі окремо взятої території – с. Лосинівка, Чернігівської області.

Метою дослідження автора є висвітлення діяльності та внутрішнього влаштування закладів клубного типу Лосинівки 1953–1964 рр., здійснене на основі комплексного аналізу архівних матеріалів, опублікованих документів, наукової літератури та усних джерел.

Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові принципи історизму та системного підходу, послідовного системного впорядкування матеріалу, розгляду подій та фактів на основі науково-критичного аналізу комплексу архівних джерел стосовно предмета дослідження, загальнонаукові, теоретичні та прикладні (емпіричні) методи. На первинному етапі збору та опрацювання інформації застосовані практичні методи етнологічних досліджень: суцільного запису, опитування та інтерв'ю. На аналітичному етапі дослідження використано загальнонаукові методи аналізу та синтезу зібраного матеріалу, а також специфічні методи етнологічної та історичної науки.

З'ясовано, що в період «відлиги» робота закладів клубного типу Лосинівки будувалася відповідно до політико-ідеологічних установок, концентрувалася на вузьких напрямках, піддавалася нестримній ідеологізації. Важливими напрямками у роботі досліджуваних установ Лосинівки періоду «відлиги» були такі види культурно-освітньої роботи, як концерти, вистави, лекції, вечори запитань і відповідей, обміну досвідом в галузі сільського господарства, молодіжні вечори тощо.

Ключові слова: «відлига», Будинок культури, клуб, культурно-освітня робота, гуртки, вистава, лекція.

Нині в Україні, як у демократично розвиненій державі, підвищується увага до розвитку села, піддаються оновленню деякі аспекти його життя. Одним із важливих напрямків цього процесу є піднесення рівня його духовної культури. Однак, на сучасному етапі, культура села перебуває не в найкращому стані. Дефіцит коштів, насамперед, негативно позначається на функціонуванні сільських культурно-освітніх закладів, серед яких і будинки культури та клуби, які у всі часи відігравали вагомий роль у системі навчання, виховання, формування світогляду та проведенні дозвілля населення. Саме тому для вироблення основ сучасної державної політики стосовно подальшого розвитку культури села, вирішення існуючих проблем в його духовно-культурному житті доцільним є звернення до досвіду недалекого минулого. Значний дослідницький інтерес щодо даного питання викликає період «відлиги». Дослідження діяльності закладів клубного типу Лосинівки надає змогу доповнити канву їх загальноукраїнської діяльності в часи лібералізації суспільно-політичного життя.

Щодо локального контексту, то в даному випадку актуальність теми обґрунтовується її

малодослідженістю, адже науковці та краєзнавці регіонального рівня традиційно зосереджувалися на висвітленні політичної історії, не приділяючи достатньо уваги розкриттю питань соціально-культурного становища села загалом та діяльності культурно-освітніх закладів зокрема. Без дослідження даних аспектів неможливим буде скласти всебічну історію села періоду «відлиги», що є важливим з огляду на перспективу написання книги із загальної історії Лосинівки в межах проекту «Лосинівка крізь віки», долучитися до написання якої має змогу авторка. Окрім того, актуальність роботи обумовлюється потребою узагальнення, систематизації та введення матеріалів Державного архіву Чернігівської області та спогадів жителів селища до наукового обігу.

Наукову літературу з обраної для дослідження теми можна поділити на радянську (1950-ті – кінець 1980-х рр.) та сучасну (1991–2000-ні рр.). У радянському періоді виокремлюємо три підперіоди: 1953–1964 рр.; друга половина 1960-х – середина 1980-х рр.; друга половина 1980-х – 1990 рр.

Радянська історіографія є досить неоднорозумною. Вона є вельми широкою, фундамен-

тальною, подає значний фактичний матеріал та охоплює низку питань, пов'язаних з історією українського селянства, його культурного життя. Праці радянської доби мають вагоме значення, проте їм притаманна надмірна заідеологізованість. Публікації радянських науковців, присвячені різноманітним процесам, які протікали в селах, перебували під пильним контролем влади та носили здебільшого агітаційно-пропагандистський характер [15; 17; 19; 22].

Зазвичай увага тогочасних науковців та дослідників зосереджувалася на поверхневому описі діяльності культурно-освітніх закладів, зокрема Будинків культури та клубів, звеличенні їх пропагандистської діяльності, ролі та місця в їх роботі постанов і директив уряду, партії тощо. При цьому мало уваги приділялося глибокому аналізу духовно-культурного життя українського селянства, значенню культурно-освітніх установ у його повсякденному житті та дозвіллі [12; 13; 14; 18; 20].

Сучасний етап розвитку вітчизняної історіографічної науки характеризується відходом від радянських стереотипів мислення та об'єктивним висвітленням культурно-духовного життя українського села та його складових частин. На даний час період «відлиги» знайшов своє відображення у наукових працях багатьох дослідників, що допомагає нам більш широко, комплексно, всебічно досягнути та проаналізувати реалії функціонування досліджуваних закладів та їх значення у тогочасному житті селян.

Інформативним в контексті обраного нами дослідження є другий том наукової праці «Історія українського селянства» [16], в якій значною мірою подолано застарілі підходи радянської історіографії, узагальнено дослідницьку роботу в даній галузі часів незалежності України. Розділ 17 даної праці під назвою «Українське село в добу реформ Хрущова» описує динаміку життєвого рівня селян, акцентує увагу на культурному житті села часів «відлиги», розкриваючи значення культурно-освітніх закладів, зокрема клубів, цього періоду в житті селян, реалії їх діяльності, основні досягнення та прорахунки влади у керівництві та забезпеченні даних установ, антирелігійну політику на селі тощо.

Не можна оминати увагою працю відомого українського історика-аграрника І. Рибачка [24], в якій опрацювання різнопланових джерел, як архівних, так і усних, дозволили автору реконструювати стан соціально-побутової інфраструктури українського села, в тому числі і досліджуваного нами періоду. Дана праця знайомить нас зі статистичними даними по

території УРСР щодо кількості та діяльності клубів, освітнього рівня їх працівників тощо, що допомагає зіставити загальноукраїнські показники із даними по Лосинівці, виокремити та порівняти спільні та відмінні явища, а, отже, більш повно досягнути досліджувану тему.

В монографії В. Лисак під назвою «Повсякденність українських селян в умовах радянської дійсності (1950–1960-ті рр.)» [21] приділена увага історичним умовам сільської повсякденності. Особливе місце відведено висвітленню можливостей сільської родини задовольнити духовні потреби, яке значною мірою знаходить своє відображення в розділі 4 монографії. Авторка зачіпає деякі аспекти діяльності культурно-освітніх закладів села, а саме – клубних установ, їх значення в повсякденному житті населення.

Звертаючись до викладу основного матеріалу дослідження, передусім варто зазначити, що заклади клубного типу відігравали чи не найважливішу роль в культурно-освітній сфері села періоду «відлиги». Вони були місцем проведення різноманітних вистав, концертів, виступів художньої самодіяльності, агіткультбригад, тематичних вечорів, доповідної, гурткової роботи тощо. Саме в Будинку культури або клубі селяни мали можливість розбавити повсякденні робочі будні культурними заходами та відволіктися від постійної завантаженості тяжкою сільською працею.

В досліджуваній період Лосинівка була одним із районних центрів Чернігівської області. На її території розташовувалося три заклади клубного типу, серед яких Лосинівський райвідділ культури [3, с. 23], Будинок культури [3, с. 21] та сільський клуб [1, с. 2].

Однією із найпоширеніших форм культурно-освітньої роботи на селі були різноманітні гуртки, які функціонували при клубах та створювалися із урахуванням інтересів колгоспників. Для їх проведення в закладах клубного типу відводилися окремі приміщення. Зокрема, у Лосинівському райвідділі культури для потреб гуртків на 1954 р. було виділено 3 кімнати [3, с. 23]. Через два роки їх кількість зростає до шести. Аналогічні приміщення існували також у Будинку культури. Заняття в гуртках, як і вся клубна робота, проводилися безкоштовно. Основною метою гуртків було поглиблення масово-політичної роботи та задоволення духовних запитів сільського населення [23, с. 251].

Щодо гурткової роботи при закладах клубного типу в самій Лосинівці (без урахування всього району загалом), то тут функціонувало 7 гуртків, серед яких по одному хоровому (45 учасни-

ків), музичному (12 учасників), драматичному (28 учасників), фізкультурному (18 учасників), танцювальному (12 учасників), образотворчому (15 учасників), вокальному (10 учасників) [7, с. 24]. Варто зазначити, що в досліджуваній період кількість гуртків значно збільшується у порівнянні із попередніми роками.

Гуртки художньої самодіяльності на селі створювали хоча б невеликі можливості для певного розвитку творчих задатків людської особистості. Тут відвідувач клубу переставав бути лише об'єктом пасивного сприйняття і напучування його різноманітними науковими і політичними знаннями. У гуртках художньої самодіяльності створювались умови для виявлення індивідуальних творчих здібностей. Саме тому цю форму культосвітньої роботи полюбляла сільська молодь. Загалом, художня самодіяльність робила життя села емоційно багатшим та різноманітнішим [21, с. 151].

Клубні установи регулярно направляли керівників гуртків на семінари при обласному Будинку народної творчості з метою підвищення кваліфікації та обізнаності власних працівників. Так, із 22 лютого 1954 р. такий 5-денний семінар проводився для керівників хороших гуртків. Його метою була підготовка репертуару до Свята пісні й танцю. На цей семінар із Лосинівського району мали надіслати здібних керівників хороших гуртків, у першу чергу, із завідувачів сільськими клубами, серед яких очільник Лосинівського будинку культури Зубок [2, с. 13]. Ще один 25-денний семінар проводився із 1 березня 1955 р. для керівників танцювальних колективів [5, с. 38].

Наступним важливим напрямком діяльності досліджуваних культосвітніх установ було проведення тематичних вечорів, вечорів запитань і відповідей. За 2 місяці 1954 р. клубами району їх було проведено 94. Окрім того, організовувалися вечори обміну досвідом в галузі сільського господарства. Після виступів за традицією організовувалися концерти. Цікаво, що для молоді будинок культури також проводив спеціальні молодіжні вечори [4, с. 4]. Варто згадати також про проведення вистав, які переважно організовувалися на вихідних, проте демонструвалися і в будні [11, с. 42].

Та чи не найбільшій увазі заклади клубного типу Лосинівки надавали проведенню лекційної та доповідної роботи серед населення. Воно полягало у начитуванні селянам необхідної для них, на думку влади та партії, інформації. На ці заходи культосвітні працівники села намагалися залучити якомога більшу кількість

колгоспників, які виступали основною аудиторією для проведення лекційної роботи.

На лекціях та доповідях (їх було проведено 1123), які проводилися в Лосинівському районі відділі культури протягом 1956 р., були присутні 105 135 осіб. Тематика їх була різноманітною, проте в основному стосувалася трьох основних блоків: природно-наукова (168 лекцій та доповідей, які відвідало 14 045 осіб), науково-атеїстична (134, відвідало 13 399 осіб) та сільськогосподарська (250, відвідало 18 859 осіб) [8, с. 23].

Як виявилось, лекційної робота стала для держави найбільш прийнятним і переконливим засобом ведення антирелігійної пропаганди серед населення. Саме вона, на думку партійно-державних функціонерів, могла перемогти релігійність. Тому в другій половині 1950-х рр. все частіше організовувалися лекції на атеїстичну тематику, де використовувалася різноманітна література, наочні засоби, які виходили величезними тиражами [25, с. 119].

Так, у звітах лекторію Лосинівського будинку культури за 1959 р. знаходимо такі теми для лекцій: «Походження релігії та її реакційна суть», «Походження християнства та його класова суть», «Підризна діяльність католицької церкви в країнах народної демократії», «Наука та релігія про будову Всесвіту, затемнення сонця» тощо [10, с. 2].

Говорячи про особливості функціонування закладів клубного типу, неможливо не акцентувати увагу на рівні підготовки культосвітніх працівників, від рівня кваліфікації яких значною мірою залежала успішна робота сільських клубів. Загалом в Україні на 1953 р. середню освіту мали лише 17,8 % завідуючих сільськими клубами, решта – неповну середню і початкову. Невисокий, а подекуди відверто низький кваліфікаційний рівень працівників культурно-освітніх закладів частково пояснюється загибеллю значної кількості довоєнних спеціалістів клубної справи на фронті за часів Другої світової війни. Їх заміна у повоєнні часи не завжди була рівноцінною з точки зору професійної підготовки [16, с. 455].

Якщо в даному контексті говорити про Лосинівку, то варто зауважити, що на 1954 р. у районі відділі культури працювало 24 особи, жодна з яких не мала вищої освіти. Четверо мали середню спеціальну освіту з культурно-просвітницької роботи, п'ятнадцять – просту середню освіту [3, с. 23]. Проте вже в 1956 р. серед 27-ми працівників 1 все ж мав вищу освіту, 7 – середню культосвітню, 15 – серед-

ню [8, с. 41]. У Будинку культури було лише 3 штатних працівника, двоє з яких мали середню освіту, а один – середню спеціальну з культурно-просвітницької роботи [3, с. 21]. В сільському клубі працювала лише одна особа, яка мала середню освіту [1, с. 2].

З наведених архівних даних можемо зробити висновок, що безпосередньо у досліджуваному селі рівень підготовки культосвітніх працівників, починаючи із періоду лібералізації, поступово покращувався. Принаймні, в Будинку культури та сільському клубі на культосвітніх посадах не працювало жодної особи, яка б не мала неповної середньої освіти, що зустрічалося на той час у багатьох населених пунктах. Щодо райвідділу культури, то тут у 4-х працівників освітній рівень був нижчим за повну середню освіту. Проте вони могли працювати не на культосвітніх, а на технічних посадах (прибирання приміщення, догляд за інвентарем тощо). Отже, у закладах клубного типу Лосинівки працювали люди, які мали середню спеціальну освіту та безпосередньо спеціалізувалися на культурно-освітній роботі. І кількість цих спеціалістів з роками зростала. Це було позитивним явищем у роботі культурно-освітніх установ, яке сприяло вдосконаленню їх роботи.

Та все ж, серед працівників культурно-освітніх закладів частим явищем була плінність кадрів, що частково пояснюється невисокою зарплатнею працівників сільських клубів. Відтак низька заробітна плата, велика завантаженість громадськими справами на селі (тобто, робота не за спеціальністю – залучення до проведення перепису населення, обліку тварин, просапування городніх культур на полях, організації заготівель сіна, яєць тощо) негативно позначалися на закріпленні персоналу [16, с. 458].

Часто примітивною та убогою була матеріальна база сільських закладів культури. Нерідко в сільських клубах були відсутні меблі. У зв'язку з цим у них використовувалися дерев'яні лавки, які розставлялися під час кіносеансів, а потім прибиралися, щоб звільнити місце для проведення танців – основної форми дозвілля на селі. У багатьох сільських та колгоспних клубах замість пересувних лавок використовувалися стовпчики, укопані в землю, на які клалися звичайні дошки [14, с. 32].

Щодо матеріального забезпечення культурно-освітніх установ Лосинівки, то у порівнянні із повоевними роками воно дещо покращилося. Лосинівський райвідділ культури, Будинок культури та бібліотеки мали дерев'яну підлогу, необхідні меблі, загалом, були непогано підго-

товані до роботи в зимових умовах. Це пояснюється тим, що Лосинівка була районним центром, а, отже, своєрідною візитівкою району, внаслідок чого на її забезпечення виділялася більша у порівнянні із маленькими селами кількість коштів. Проте цього не можна сказати про аналогічні заклади у сусідніх невеликих селах, які часто мали певні труднощі із забезпеченням. Так, в селі Софіївка Лосинівського району в місцевому клубі через відсутність лісоматеріалів не було дерев'яної підлоги [6, с. 9], а в селі Данина взимку 1960 р. клуб не працював через відсутність опалення [6, с. 10].

Відірваність сільських жителів від «великого світу» держава намагалася компенсувати участю діячів культури і мистецтва обласного центру у сільському житті. У зв'язку з цим по території області здійснювали гастролі театри та бригади Чернігівської обласної філармонії. Відповідно до наказу начальника обласного управління культури К. Лисиці від 10 січня 1958 р. завідувачі місцевих районних відділів культури повинні були всіляко сприяти організації гастрольних виступів цих театральних колективів, допомагаючи їм в організації глядачів, забезпеченні нормальних умов для роботи в клубах і будинках культури [9, с. 2]. Проте такі візити творчої інтелігенції до Лосинівки здебільшого відбувалися рідко. В основному, вони приурочувалися до нечисленних декад культури, оглядів-конкурсів або фестивалів.

Архівні матеріали та свідчення респондентів говорять про те, що значну роль в культурному житті колгоспників досліджуваного періоду продовжували відігравати агіткультбригади [11, с. 52], виступи яких контролювали заклади клубного типу. Їх члени обиралися серед працівників культурно-освітніх установ, найбільш талановитих членів гуртків художньої самодіяльності тощо [4, с. 9].

За даними архівних матеріалів, а саме – звітів закладів клубного типу на території Лосинівки, лише в 1955 р. в Лосинівському райвідділі культури було проведено 154 виступи агіткультбригад [6, с. 23], а у Лосинівському будинку культури – 66 таких заходів [6, с. 24]. У 1959 р. ситуація складалася наступним чином: 559 виступів агіткультбригади із кількістю 38 654 глядачів у Лосинівському райвідділі культури [1, с. 25]; 68 виступів (9 641 глядач) у Будинку культури [1, с. 17]; 8 виступів (400 глядачів) у сільському клубі [1, с. 2]. Таким чином, 19 організованих на території Лосинівського району агіткультбригад дали в селі 635 концертів [1, с. 53].

Виступ хорового колективу Лосинівського Будинку культури. 1-й ряд знизу, третій зліва Зубок Андрій Павлович – керівник хору. 1953 р. (с. Лосинівка Чернігівської обл.).

Хор на виставці в Лосинівці. 1954 р. (с. Лосинівка Чернігівської обл.).

Виступ активістів агіткультбригади Петрика Петра, Максимця Василя та Постола Миколи на ланах лосинівських колгоспів, 1960 р. (Лосинівка, Чернігівська область).

Отже, заклади клубного типу посідали одне із ключових місць серед культурно-освітніх установ села періоду «відлиги». Їх функціонування відзначалося великою кількістю форм та методів роботи, які спрямовувалися не лише на задоволення духовних потреб тогочасного сільського населення, проте також на вирішення ідеологічних та пропагандистських завдань влади. Високі показники проведених серед селян робіт не можуть бути єдиним індикатором суджень щодо ефективності функціонування досліджуваних установ, їх забезпечення культурних потреб населення. Адже часто інфор-

маційна сторона переважала творчу, а звітна кількість різноманітних культосвітніх заходів, проведених у клубах, вважалась одним із головних показників роботи. Низка традиційних для періоду «відлиги» проблем, які стосувалися функціонування закладів клубного типу, не оминула і установи Лосинівки. Проте, досліджувані установи все ж були значною мірою забезпечені кваліфікованими культосвітніми працівниками, матеріальна база знаходилася на відносно гідному рівні, що значною мірою пояснюється статусом Лосинівки як районного центру та відповідним обсягом фінансування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 32.
2. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 13.
3. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 39. – Арк. 23.
4. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 4.
5. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 41. – Арк. 38.
6. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 46. – Арк. 9.
7. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 24.
8. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 48. – Арк. 23.
9. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 2.
10. ДАЧО. – Ф. Р–6973. – Оп. 1. – Спр. 67. – Арк. 2.
11. Лаврінець А. Польові етнографічні матеріали на тему «Культурно-освітні заклади в культурно-духовному житті селян 1953–1964 років (на прикладі села Лосинівка)», зафіксовані студенткою 4 курсу у лютому 2018 р. в селі Лосинівка Ніжинського р-ну Чернігівської обл. // Архів АКЕК, ф. 10, папка 5, од. зб. 177, 96 арк.
12. Альтерович О. Н. Культурное строительство – дело миллионов / О. Н. Альтерович. – М.: Мысль, 1969. – 196 с.
13. Великий П. Духовная жизнь советского села / П. Великий. – М.: Мысль, 1982. – 207 с.
14. Воронцов А. В. Культура современного села: Проблемы, перспективы роста: Лекция / А. В. Воронцов. – Л.: Изд-во Ленингр. гос. пед. ин-та им. А. И. Герцена, 1974. – 67 с.
15. Доходить до кожного (збірник статей). – М.: Сов. Россия, 1964. – 236 с.
16. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / НАН України; Інститут історії України / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2006. – Т. 2. – 653 с.
17. Каким мы хотим видеть свой клуб. – М.: Сов. Россия, 1964.
18. Канавенко С. А. Ідеологічна робота на Україні (1959–1965): Діяльність парторганізацій по вдосконаленню партосвіти та політичної роботи в масах / С. А. Канавенко. – Х.: Вид-во Харківського держ. ун-ту, 1970. – 172 с.
19. Кривоносова Л. Работа культурных учреждений по формированию коммунистического мировоззрения / Л. Кривоносова. – М.: Профиздат, 1965. – 157 с.
20. Кудрина Т. А. Культура современной деревни / Т. А. Кудрина. – М.: Мысль, 1980. – 182 с.
21. Лисак В. Ф. Повсякденність українських селян в умовах радянської дійсності (1950 – 1960-ті рр.) / В. Ф. Лисак. – Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 341 с.
22. Опорні пункти партійних організацій / Під ред. Ю. Задорожного. – К., 1964. – 225 с.
23. Панченко П. П. Аграрна історія України. – 2-ге вид., випр. і доп. / П. П. Панченко, В. А. Шмарчук. К.: Тов-во «Знання», КОО, 2000. – 342 с.
24. Рибак І. Соціально-побутова інфраструктура села (1921 - 1999) / І. Рибак. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 304 с.
25. Романюк І. В. Державна політика руйнування церков на селі у 1950 – 1960 рр. в Україні / І. В. Романюк // Вісник Київського інституту «Слов'янський університет». – К., 2001. – № 11. – С. 119.

REFERENCES

1. Derzhavnyj arhiv Chernigivs'koi' oblasti (dali – DACHO). – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 32.
2. DACHO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 33. – Ark. 13.
3. DACHO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 39. – Ark. 23.

4. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 40. – Ark. 4.
5. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 41. – Ark. 38.
6. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 46. – Ark. 9.
7. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 47. – Ark. 24.
8. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 48. – Ark. 23.
9. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 57. – Ark. 2.
10. DАChO. – F. R–6973. – Op. 1. – Spr. 67. – Ark. 2.
11. Lavrinec' A. Pol'ovi etnografichni materialy na temu «Kul'turno-osvitni zaklady v kul'turno-duhovnomu zhytti seljan 1953 – 1964 rokiv (na prykladi sela Losynivka)», zafiksovani studentkoju 4 kursu u ljutomu 2018 r. v seli Losynivka Nizhyns'kogo r-nu Chernigivs'koi' obl. // Arhiv AKEK. f. 10, papka 5, od. zb. 177, 96 ark.
12. Al'terovich O. N. Kul'turnoe stroitel'stvo – delo millionov / O. N. Al'terovich. – M.: Mysl', 1969. – 196 s.
13. Velikij P. Duhovnaja zhizn' sovetskogo sela / P. Velikij. – M.: Mysl', 1982. – 207 s.
14. Voroncov A. V. Kul'tura sovremenного села: Problemy, perspektivy rosta: Lekcija / A. V. Voroncov. – L.: Izd-vo Leningr. gos. ped. in-ta im. A. I. Gercena, 1974. – 67 s.
15. Dohodit' do kazhdogo (sbornik statej). – M.: Sovetskaja Rossija, 1964. – 236 s.
16. Istorija ukrai'ns'kogo seljanstva: Narysy v 2-h t. / NAN Ukrai'ny; Instytut istorii' Ukrai'ny / Vidp. red. V. A. Smolij. – K.: Nauk. dumka, 2006. – T. 2. – 653 s.
17. Kakim my hotim videt' svoj klub. – M.: Sovetskaja Rossija, 1964.
18. Kanavenko S. A. Ideologichna robota na Ukrai'ni (1959–1965): Dijal'nist' partorganizacij po vdoskonalennju partosvity ta politychnoi' roboty v masah / S. A. Kanavenko. – H.: Vyd-vo Harkivs'kogo derzhavnogo universytetu, 1970. – 172 s.
19. Krivonosova L. Rabota kul'turnyh uchrezhdenij po formirovaniju kommunisticheskogo mirovozzrenija / L. Krivonosova. – M.: Profizdat, 1965. – 157 s.
20. Kudrina T. A. Kul'tura sovremennoj derevni / T. A. Kudrina. – M.: Mysl', 1980. – 182 s.
21. Lysak V. F. Povsjakdennist' ukrai'ns'kyh seljan v umovah radjans'koi' dijsnosti (1950–1960-ti rr.) / V. F. Lysak. – Donec'k: TOV «Shidnyj vydavnychyj dim», 2013. – 341 s.
22. Oporni punkty partijnyh organizacij / Pid red. Ju. Zadorozhn'ogo. – K., 1964. – 225 s.
23. Panchenko P. P. Agrarna istorija Ukrai'ny. – 2-ge vyd., vypr. i dop. / P. P. Panchenko, V. A. Shmarchuk. K.: Tov-vo «Znannja», KOO, 2000. – 342 s.
24. Rybak I. Social'no-pobutova infrastruktura sela (1921–1999) / I. Rybak. – Kam'janec'-Podil's'kyj: Abetka, 2000. – 304 s.
25. Romanjuk I. V. Derzhavna polityka rujnuvannja cerkov na seli u 1950–1960 rr. v Ukrai'ni / I. V. Romanjuk // Visnyk Kyi'vs'kogo instytutu «Slov'jans'kyj universytet». – K., 2001. – № 11. – S. 119.

© *Алина Лавринец*
(Киев)

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЗАВЕДЕНИЙ КЛУБНОГО ТИПА НА СЕЛЕ ПЕРИОДА «ОТТЕПЕЛИ» (НА ПРИМЕРЕ СЕЛА ЛОСИНОВКА)

В статье освещены вопросы основных методов, форм и направлений функционирования учреждений клубного типа в сельской местности во времена либерализации общественно-политической жизни на территории УССР (1953–1964 гг.) на примере отдельно взятой территории – с. Лосиновка Черниговской области.

Целью исследования автора является освещение деятельности и внутреннего устройства заведений клубного типа Лосиновки 1953–1964 гг., осуществленное на основе комплексного анализа архивных материалов, опубликованных документов, научной литературы и устных источников.

Методологическую основу исследования составляют общенаучные принципы историзма и системного подхода, последовательного системного упорядочения материала, рассмотрения событий и фактов на основе научно-критического анализа комплекса архивных источников относительно предмета исследования, общенаучные, теоретические и прикладные (эмпирические) методы. На первоначальном этапе сбора и обработки информации применены практические методы этнологических исследований: сплошной записи, опросы и интервью. На аналитическом этапе исследования использованы общенаучные методы анализа и синтеза собранного материала, а также специфические методы этнологической и исторической науки.

На основе проведенного исследования осуществлены соответствующие выводы относительно того, что в период «оттепели» работа заведений клубного типа Лосиновки строилась в соответствии с политико-идеологическими установками, концентрировалась на узких направле-

нях, подвергалась безудержной идеологизации. Важными направлениями в работе исследуемых учреждений Лосиновки периода «оттепели» были такие виды культурно-просветительной работы, как концерты, спектакли, лекции, вечера вопросов и ответов, обмена опытом в области сельского хозяйства, молодежные вечера и тому подобное.

Ключевые слова: «оттепель», Дом культуры, клуб, культурно-просветительная работа, кружки, представление, лекция.

© Alina Lavrinets
(Kyiv)

FEATURES OF FUNCTIONING OF CLUB TYPE INSTITUTIONS IN THE VILLAGE IN THE PERIOD OF THE KHRUSHCHEV THAW (ON THE EXAMPLE OF THE VILLAGE OF LOSYNIIVKA)

The article deals with the questions of the main methods, forms and directions of functioning of club type institutions in countryside during the period of liberalization of social and political life on the territory of the Ukrainian SSR (1953–1964) on the example of a particular territory – the village of Losynivka, Chernihiv region.

The purpose of the author's research is to characterize the activities, main functions and features of the club-type institutions of Losynivka in 1953–1964. Research was carried out on the basis of a comprehensive analysis of archival materials, published documents, scientific literature and oral sources.

The methodological basis of research consists of the general scientific principles of historicism and systemic approach, sequential ordering of material, theoretical and practical (empirical) methods, consideration of events and facts on the basis of scientific-critical analysis of the complex of archival sources regarding to the subject of research. At the initial stage of gathering and processing of information were applied practical methods of ethnological researches. Among them methods of continuous recording and interview.

The study made it possible to draw appropriate conclusions. Thus, the functioning of institutions of the club type of Losynivka during the Khrushchev thaw was based on political and ideological decisions of the government, concentrated on narrow directions, was subjected to strong ideologization. Such kinds of cultural and educational work as concerts, performances, lectures, evenings of questions and answers and exchange of experience in the field of agriculture, youth evenings were important directions in the work of the investigated institutions of Losynivka in 1953 – 1964.

Keywords: Khrushchev thaw, House of Culture, village club, cultural and educational work, circle, performance, lecture.

До редакції надійшла 16.03.2018.

УДК 392.54:347.62]–057.87(477–25)»20»

© Дар'я Латишева
(Київ)

ПОГЛЯДИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ МІСТА КИЄВА НА ШЛЮБ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ: ЕТНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено питання щодо типологізації шлюбів у шлюбно-сімейних відносинах в Україні на прикладі студентів міста Києва та проаналізовано трансформацію їхніх поглядів стосовно різновидів шлюбу.

Типологічно виділяють два основні види шлюбу – це офіційний (зареєстрований) та цивільний (незареєстрований) шлюби. Причиною появи таких форм стала модель державної влади, що була досить неоднотипною в різні періоди існування. Однак всі зміни, що відбувалися в державі, завжди відображалися й на соціумі. З відділенням церкви від держави обряд таїнства вінчання став відігравати другорядне значення, а першочерговим стало офіційне узаконення шлюбу в органах РАЦСу, що закріплювало за собою юридичний зміст шлюбно-сімейних стосунків новоутвореної сім'ї. Водночас, з демократизацією суспільства відбулися зміни не лише в структурі державного управління, а й у свідомості людей, процеси демократизації в різних сферах життєдіяльності суспільства дозволили обирати різні види укладання шлюбів та створення молодих сімей. Однією з таких змін є виникнення цивільного («фактичного») шлюбу, що сприймається дуже неоднозначно різними віковими категоріями, а особливо людьми, вихованими за стереотипами радянським часів.